

# چارچوب بازار الکترونیکی معاملات گواهی مشارکت/پذیره

## در قالب طرح مشارکت در سود و زیان (PLS)

بیژن بیدآباد<sup>۱</sup> محمد صفایی پور<sup>۲</sup>

### چکیده:

هدف ما در این مقاله ارائه یک چارچوب یک بازار معاملات مالی گواهی‌های مشارکت و پذیره مبتنی بر فن آوری اطلاعات<sup>۳</sup> و سیستم‌های یکپارچه<sup>۴</sup> می‌باشد. کلیه معاملات صورت گرفته در این بازار در قالب طرح مشارکت در سود و زیان (PLS)<sup>۵</sup> پایه گذاری شده است. جزئیات طرح مربوطه بر اساس چارچوب پیشنهادی به اداره تحقیقات و برنامه ریزی بانک ملی ایران بوده و در قالب آن طرح بازار ثانویه خرید و فروش گواهی‌های مالی پیشنهادی تحت عنوان گواهی مشارکت برای طرح‌های پایانیپذیر و گواهی پذیره برای طرح‌های مستمر و تولیدی طراحی شده است. این بازار مبتنی بر سیستم‌های فناوری اطلاعات طراحی شده و در شبکه جهانی اینترنت برای دارندگان حسابهای بانکی الکترونیکی قابل استفاده است. این چارچوب همراه با طرح پیشنهادی مشارکت در سود و زیان برای اجرایی نمودن بانکداری اسلامی مشارکت در سود و زیان با زمینه تکنولوژی اطلاعات را فراهم می‌آورد.

کلید واژه: بانکداری اسلامی؛ مشارکت در سود و زیان؛ سامانه معاملات الکترونیکی؛ گواهی مشارکت؛ گواهی پذیره؛ بانکداری راستین

### مقدمه:

فناوری اطلاعات و ایجاد و توسعه محصولات و خدمات مبتنی بر Web جزء لاینفک برنامه‌های راهبردی سازمان‌ها برای بقا در بازار و کسب بازارهای جدید می‌باشد. موسسات مالی و اعتباری نظیر بانکها در ارائه خدمات و تسهیلات مالی به متقاضیان سرمایه نظیر مجریان طرح‌های تولیدی، صنعتی، خدماتی از ابزارهای مشخص در قالب عقود اسلامی استفاده می‌نمایند، لیکن در طراحی این ابزارها، نوآوری و بهره‌گیری از تکنولوژی‌های مدرن کمتر به چشم می‌آید. شرکت زوپا<sup>۶</sup> (Zopa) با بهره‌گیری از خدمات اینترنتی و یک مدل بازاریابی جدید به مدت دو سال است که مانند شرکت

<sup>۱</sup> مشاور اداره تحقیقات و برنامه‌ریزی، بانک ملی ایران [bijan@bidabad.ir](mailto:bijan@bidabad.ir) <http://www.bidabad.ir>

<sup>۲</sup> کارشناس اداره تحقیقات و برنامه‌ریزی، بانک ملی ایران [safaicpour\\_mohammad@ymail.com](mailto:safaicpour_mohammad@ymail.com) <http://www.randp.blogfa.com>

خیابان سپهبد قرنی، نبش سپند، اداره تحقیقات و برنامه ریزی بانک ملی ایران، تلفن: ۸۸۸۰۲۹۴۴

<sup>۳</sup> فناوری اطلاعات و ارتباطات در تحقق مکانیزم مشارکت در سود و زیان PLS

<sup>۴</sup> Integrated Systems

<sup>۵</sup> Profit and Loss Sharing

<sup>۶</sup> ماهنامه بنکر سال ۲۰۰۶ "برترین فن آوری های بانکی در سال ۲۰۰۶".

"e-bay"<sup>۷</sup> برای واسطه‌گری بین وام‌دهنده و وام‌گیرنده عمل می‌کند. شرکت "e-bay" فروشندگان خرد را به خریداران خرد معرفی و آشنا می‌نماید و آنها می‌توانند اجناس خود را به یکدیگر بفروشند. در روش زوپا وام‌دهنده خرد مقدار وام خود را معین و عرضه می‌کند و وام‌گیرنده خرد نیز می‌تواند از مبالغ مطلع شده و دریافت وام نماید. چنین ابتکارهایی باعث کمتر شدن بهره پرداخت شده است. شبکه زوپا در حال حاضر شامل ۱۴۹ هزار مشترک فعال است که میلیون‌ها پوند بین خود جابجا می‌نمایند. این شبکه مشتریان را بطور آنلاین و آنی به یکدیگر مرتبط می‌نماید. این شبکه هرچند نقش بانک را در عملیات واسطه‌گری مالی کم‌رنگ می‌کند ولی به عملیات بانکی غیررئوی منتهی نمی‌شود.

انتشار و عرضه اوراق مشارکت بانک مرکزی از جمله ابزارهای پولی به شمار می‌رود که برای نخستین بار ماده ۹۱ قانون برنامه سوم توسعه به بانک مرکزی اجازه داد که با تصویب شورای پول و اعتبار از اوراق مشارکت استفاده نماید. اما این ابزار نتوانست به خوبی از عهده معیارهای بانکداری مشارکت در سود و زیان برآید. نگاهی به عملکرد آن در سال‌های اخیر و با توجه به گزارش بانک مرکزی مشاهده می‌شود علاوه بر اینکه دستگاه‌های انتشار دهنده اوراق، سقف مجوز انتشار را پر کرده‌اند حتی در فروش اوراق نیز با مشکل مواجه بوده‌اند. از دیگر مشکلات اجرایی انتشار و فروش اوراق مشارکت، تضمین بازخرید اوراق و اخذ بودجه از بانکها توسط دستگاه‌های انتشار دهنده اوراق است. هم‌اکنون به دلیل تفاوت نرخ اوراق مشارکت با نرخ بازار، این اوراق بعد از بازخرید توسط بانکها در دست بانکها می‌ماند و از همین رو دولت و پروژه‌ها به جای این که از مردم تسهیلات بگیرند از بانکها می‌گیرند. برای فروش مجدد اوراق باید در مردم اشتیاق و انگیزه ایجاد گردد و این موضوع به علت نرخ ثابت بازده اوراق مشارکت که پایین تر از نرخ تورم می‌باشد عملاً با مشکل همراه می‌باشد. از سوی دیگر سنتی بودن رویه‌ها و فرآیندهای عملیاتی، ارتباط سیستمی بین خریداران اوراق مشارکت و مجریان طرحها را برقرار ننمود، بطوریکه نرخهای تعیین شده بعنوان سود اوراق، معادل بازدهی بخش واقعی اقتصاد نمی‌باشد و این با روح مشارکت در سود و زیان مغایر است. لذا به نظر می‌رسد بکارگیری ابزارهای جدید بانکداری اسلامی به‌همراه بهره‌مندی از بسترهای ایجاد شده الکترونیکی می‌تواند راهگشای گذار از رویه سنتی و گسترش بانکداری اسلامی باشد. با توجه به مراتب فوق طرح پیشنهادی مشارکت در سود و زیان بانک ملی با تدوین چارچوبی جامع از عملیات مشارکت مالی در طرح‌های اقتصادی راه را برای اجرای بانکداری اسلامی هموار ساخت که در این راستا باید بازار ثانویه‌ای در ارتباط با خرید و فروش ابزارهای مالی آن طرح ایجاد می‌شد که این مقاله سعی بر معرفی مکانیزم عملیاتی آن بازار در شبکه اینترنت دارد. در ادامه ضمن معرفی اجمالی بانکداری مشارکت در سود و زیان، بازار معاملات مالی مبتنی بر فن آوری اطلاعات جهت خرید و فروش گواهی مشارکت/پذیره، بعنوان یکی از ابزارهای مالی بانکداری اسلامی ارائه می‌گردد.

## مفاهیم و واژه‌های کلیدی

**مشارکت مدنی:** عقدی است از درآمیختن سهم‌الشرکه نقدی و یا غیرنقدی متعلق به اشخاص حقیقی یا حقوقی متعدد بنحو مشاع به منظور انتفاع طبق قرارداد.

**مشارکت در سود و زیان (PLS):** مشارکت سپرده‌گذاران در سود و زیان طرحهای سرمایه‌گذاری بر مبنای نرخ بازدهی حقیقی طرح و به منظور پیاده‌سازی بانکداری اسلامی.

---

<sup>۷</sup> بزرگترین و مشهورترین حراجی و فروشگاه مجازی اینترنتی که مردم از سراسر جهان می‌توانند کالاها و اقلام خود را از آن خریداری نموده یا در آن به معرض فروش قرار دهند.

**جعاله<sup>۸</sup>:** عبارتست از التزام شخص جاعل (کارفرما) به ادای مبلغ یا اجرت معلوم (جُعل) در مقابل انجام عملی معین طبق قرارداد. طرفی که عمل را انجام می‌دهد، عامل یا پیمانکار نامیده می‌شود.

**شعبه PLS:** اجرای بانکداری مشارکت در سود و زیان در شعبه‌ای منتخب به نام شعبه (PLS) انجام گرفته که علاوه بر انجام وظایف متعارف بانکداری، از واحدهای جدید نظیر واحد اطلاع‌رسانی و ارائه خدمات مشاوره برخوردار بوده تا سپرده‌گذاران، مجریان و به نحو مطلوب از فرآیند (PLS) آگاهی یافته و همچنین دایره صندوق این شعبه علاوه بر وظایف متعارف از باجه‌ای جهت معاملات گواهی مشارکت برخوردار خواهد بود.

**خدمات یا محصولات مشارکت در سود و زیان:** در این شیوه بانکداری سپرده‌گذار می‌تواند به سه روش زیر در طرح‌ها سرمایه‌گذاری و در سود و زیان آنها سهیم شود:

۱. **مشارکت در سود و زیان طرح خاص:** یکی از طرح‌ها و پروژه‌های خاص شعبه که سپرده‌گذار با انتخاب آن طرح و خرید گواهی مشارکت طرح مربوطه حسب دستورالعملها و ضوابط مربوطه به نسبت قیمت اسمی مشارکت، در سود و زیان طرح شریک و سهیم می‌گردد.

۲. **مشارکت در سود و زیان بسته طرح‌ها:** چند طرح و پروژه خاص که توسط بانک به عنوان بسته یا سبدی از طرح‌ها تعریف می‌گردد و سپرده‌گذار با انتخاب این بسته و خرید گواهی مشارکت مربوطه، طبق دستورالعملها و ضوابط مربوطه به نسبت قیمت اسمی مشارکت، در سود و زیان مجموعه این طرح‌ها شریک و سهیم می‌گردد.

۳. **مشارکت در سود و زیان شعبه مجری بانکداری مشارکت در سود و زیان:** سپرده‌گذار با خرید گواهی مشارکت مربوط به این محصول، بر اساس دستورالعملها و ضوابط مربوطه در سود و زیان خالص شعبه (به عنوان یک بنگاه اقتصادی) شریک و سهیم می‌گردد.

**گواهی مشارکت:** برگه‌های بی‌نامی است که به قیمت اسمی مشخص و برای مدت معین (مدت زمان اجرای طرح سرمایه‌گذاری) توسط شعبه بانکداری مشارکت در سود و زیان منتشر می‌شود. دارندگان این برگه‌ها به نسبت قیمت اسمی و مدت زمان مشارکت در سود حاصل از اجرای طرح مربوطه شریک می‌باشند و بانک در ازای دریافت حق الجعاله اقدام به ارائه خدمات مدیریت سرمایه به سپرده‌گذاران که بنا به درخواست ایشان در یکی از سه نوع محصولات بانک خواهد بود، سرمایه‌گذاری می‌نماید.

**گواهی پذیره:** برگه‌های بی‌نامی است که به قیمت اسمی مشخص و برای مدت معین (مدت زمان اجرای طرح پایان ناپذیر سرمایه‌گذاری) توسط شعبه بانکداری مشارکت در سود و زیان منتشر می‌شود. دارندگان این برگه‌ها به نسبت مبلغ پرداختی و مدت زمان مشارکت از مالکیت سرمایه شرکت در قالب سهام برخوردار خواهند گردید. بی‌نام بودن، قابل انتقال به غیر، قابلیت خرید و فروش در بازار ثانویه مجازی و بازار بورس، درآمد زا بودن معاملات برای بانک، تعیین قیمت بر حسب مکانیزم عرضه و تقاضا در بازار ثانویه اینترنتی، تسویه قطعی با آخرین مالک گواهی، امکان خصوصی یا دولتی بودن و حقیقی یا حقوقی بودن مشتریان محصولات، از جمله خصوصیات است که گواهی‌های مشارکت و پذیره هر دو دارای آن هستند. تفاوت گواهی‌های مشارکت و پذیره در این است که بانک با دارنده گواهی مشارکت طرح‌ها پس از زمان بهره‌برداری و انجام مزایده طرح و فروش آن تسویه حساب می‌نماید و یا در مورد دارنده گواهی مشارکت شعبه PLS در پایان سال مالی و به محض حاضر شدن صورتهای مالی شعبه تسویه حساب به عمل خواهد آمد. در صورتیکه بانک متعهد است دارنده گواهی پذیره را به سهام‌دار طرح سرمایه‌گذاری تبدیل نماید و هیچگونه تعهدی نسبت به پرداخت اصل سرمایه و سود آن از طریق فروش نخواهد داشت و در نهایت پس از اتمام این فرآیند مسئولیت بانک به پایان خواهد رسید.

<sup>۸</sup> جهت اطلاع بیشتر مراجعه شود به دستورالعمل اجرایی معاملات و تسهیلات اعتباری بانک ملی ایران، بخشنامه ۲۰

**امین:** واحدی است که امور نظارتی فرآیند مشارکت در سود و زیان (PLS) را به نمایندگی از طرف بانک در خصوص حسن اجرای طرح، کنترل عملیات اجرایی در مقایسه با برنامه‌های اعلام شده، نحوه تخصیص منابع و چگونگی مصرف بهینه آنها، ... با استفاده از شاخصهای کلیدی و رسیدگی به صورتهای مالی را به عهده دارد.

**مجری:** مجری شخصیتی است حقوقی که سهم الشرکه نقدی و غیرنقدی خود را به نحو مشاع طبق قرارداد مشخص با سهم الشرکه سپرده‌گذار به واسطه‌گری بانک درآمیخته تا فعالیت سرمایه‌گذاری مشترکی را ترتیب دهد.

## طرح پیشنهادی بانکداری مشارکت در سود و زیان PLS

در این طرح نرخ بازدهی حاصل از سرمایه‌گذاری منابع پولی سپرده‌گذاران متغیر و بر اساس وضعیت بازدهی طرح محاسبه و با توجه به رویکرد جدید نظام بانکداری اسلامی ایران بر مبنای حذف سود ثابت و جایگزینی سود متغیر بر مبنای بازدهی بخش حقیقی اقتصاد، حرکت به سمت عقود مشارکتی، سود با توافق طرفین معامله تعیین می‌گردد. و لذا حرکت منابع پولی به سمت معاملات انتفاعی پربازده امری اجتناب‌ناپذیر خواهد بود.

این طرح براساس سه نوع محصول یا خدمت بانکی (محصول مشارکت در طرح خاص، مشارکت در بسته‌ای از چند طرح، مشارکت در سود و زیان شعبه مجری طرح مشارکت در سود و زیان) طراحی گردیده است. بانک براساس عقد جعاله، با سپرده‌گذار قراردادی تنظیم تا بر اساس نظر سپرده‌گذاران در یکی از سه محصول اشاره شده در سود و یا زیان مشارکت آنها را با مجری فراهم آورد و در طرف دیگر براساس عقد مشارکت مدنی با مجری یا مجریان وارد معامله خواهد شد و از این طریق بعنوان نهادی که با اخذ حق الجعاله یا حق‌العمل شرایط تجهیز منابع سپرده‌ای و تخصیص آنها به سرمایه‌گذاری را بین سپرده‌گذار (که در این حالت تأمین‌کننده منابع مالی سرمایه‌گذاری است) و مجری (که عملیات اجرایی سرمایه‌گذاری را بعهده دارد) فراهم آورده و سود و یا زیان حاصل از سرمایه‌گذاری را در چارچوب توافقات حین قرارداد به تأمین‌کننده منابع یعنی سپرده‌گذار منتقل می‌نماید. بانک از محل ارائه این خدمات اقدام به کسب درآمد بعنوان سهمی از سود (یا زیان) طرح سرمایه‌گذاری می‌نماید.

در بانکداری مشارکت در سود و زیان ابزارها و ابداعات مالی بدیعی نظیر گواهی مشارکت/پذیره استفاده خواهد شد و بانک با صدور و ارائه گواهی مشارکت/پذیره و ایجاد بازار ثانویه معاملات این گواهی‌ها و طراحی سبد گواهی مشارکت/پذیره، در فعال نمودن و افزایش کارایی بازارهای پولی و مالی حرکت و تحولات مهمی ایجاد خواهد کرد. در این طرح بانک واحدی است که به عنوان وکیل سپرده‌گذار منابع سپرده‌ای سپرده‌گذار را به متقاضیان تسهیلات اعتباری تخصیص می‌دهد و طبق قراردادهای مشخص سود یا زیان حاصله، بین سپرده‌گذار، بانک و سرمایه‌گذار تقسیم می‌شود. قراردادهای تنظیمی بانک با هرکدام از طرفین می‌تواند بر مبنای کارمزد و یا بر مبنای مشارکت در سود یا زیان باشد. مجری شخصیتی است حقوقی که سهم الشرکه نقدی و غیرنقدی خود را به نحو مشاع طبق قرارداد مشخص با سهم الشرکه سپرده‌گذار به واسطه‌گری بانک درآمیخته تا فعالیت سرمایه‌گذاری مشترکی را ترتیب دهد. و امین واحدی است که امور نظارتی فرآیند مشارکت در سود و زیان (PLS) را به نمایندگی از طرف بانک در خصوص حسن اجرای طرح، کنترل عملیات اجرایی در مقایسه با برنامه‌های اعلام شده، نحوه تخصیص منابع و چگونگی مصرف بهینه آنها با استفاده از شاخصهای کلیدی و رسیدگی به صورتهای مالی را به عهده دارد.

همانگونه که اشاره گردید، گواهی مشارکت/پذیره برگه‌های بی‌نامی است که به قیمت اسمی مشخص و برای مدت معین (مدت زمان اجرای طرح سرمایه‌گذاری) توسط شعبه بانکداری مشارکت در سود و زیان منتشر می‌شود. دارندگان این برگه‌ها به نسبت قیمت اسمی و مدت زمان مشارکت در سود حاصل از اجرای طرح مربوطه شریک می‌باشند و بانک در ازای ارائه خدمات

مدیریت سرمایه به سپرده‌گذاران که بنا به درخواست ایشان در یکی از سه نوع محصولات بانک خواهد بود، سرمایه‌گذاری می‌نماید. افراد و یا دارندگان گواهی مشارکت می‌توانند از طریق شبکه‌های ارتباطی اینترنتی و یا گیشه بانک اقدام به خرید و فروش این برگه‌ها نموده و لذا این گواهی به صورت یک دارایی قابلیت خرید و فروش بین‌المللی می‌باشد.

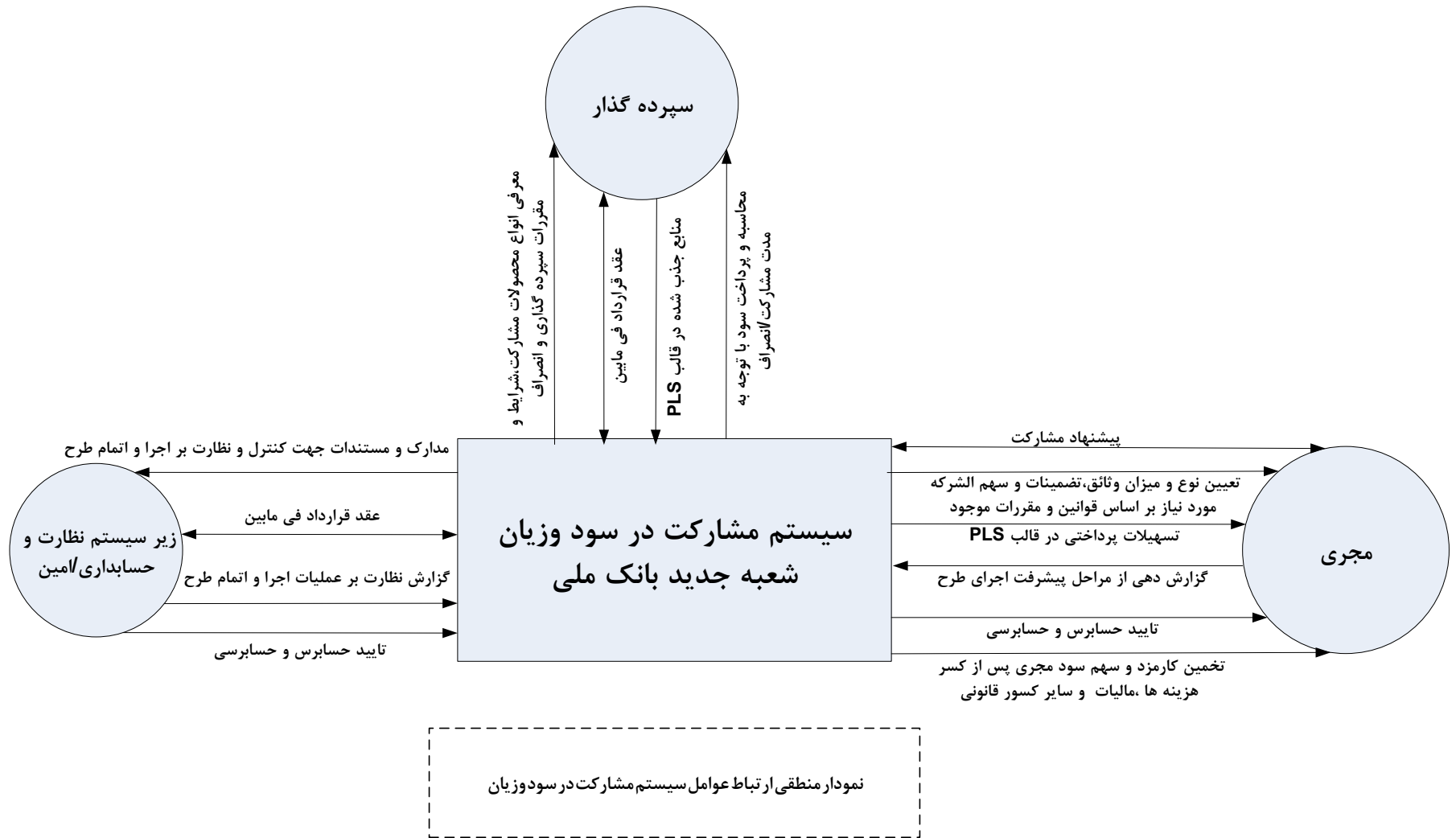
سپرده‌گذار از طریق مراجعه به پورتال اطلاع‌رسانی سامانه اینترنتی بازار ثانویه گواهی‌های مشارکت یا پس از مراجعه به یکی از شعب مجری طرح مشارکت در سود و زیان و مشاوره با کارشناس مربوطه در باجه اطلاع‌رسانی با انواع محصولات مشارکت، شرایط و مقررات سپرده‌گذاری و انصراف آشنایی کامل پیدا نموده و یکی از محصولات سه گانه مشارکت را انتخاب می‌نماید. پس از انعقاد قرارداد و ثبت آن، سیستم به صورت خودکار اقدام به صدور گواهی مشارکت/پذیره با مشخصات سپرده‌گذار و بر اساس نوع محصول انتخابی مشتری می‌نماید. در پایان دوره مشارکت (در رابطه با دو محصول مشارکت در طرح‌های منفرد یا مجموعه‌ای از طرح‌ها) یا انتهای سال (در رابطه با محصول مشارکت در سود و زیان شعبه) باجه حسابداری/ممیزی پس از دریافت اطلاعات مربوط به نحوه محاسبه سود و زیان طرح یا شعبه اقدام به محاسبه و پرداخت سود با توجه به مدت مشارکت و نوع محصول انتخابی مشتری می‌نماید.

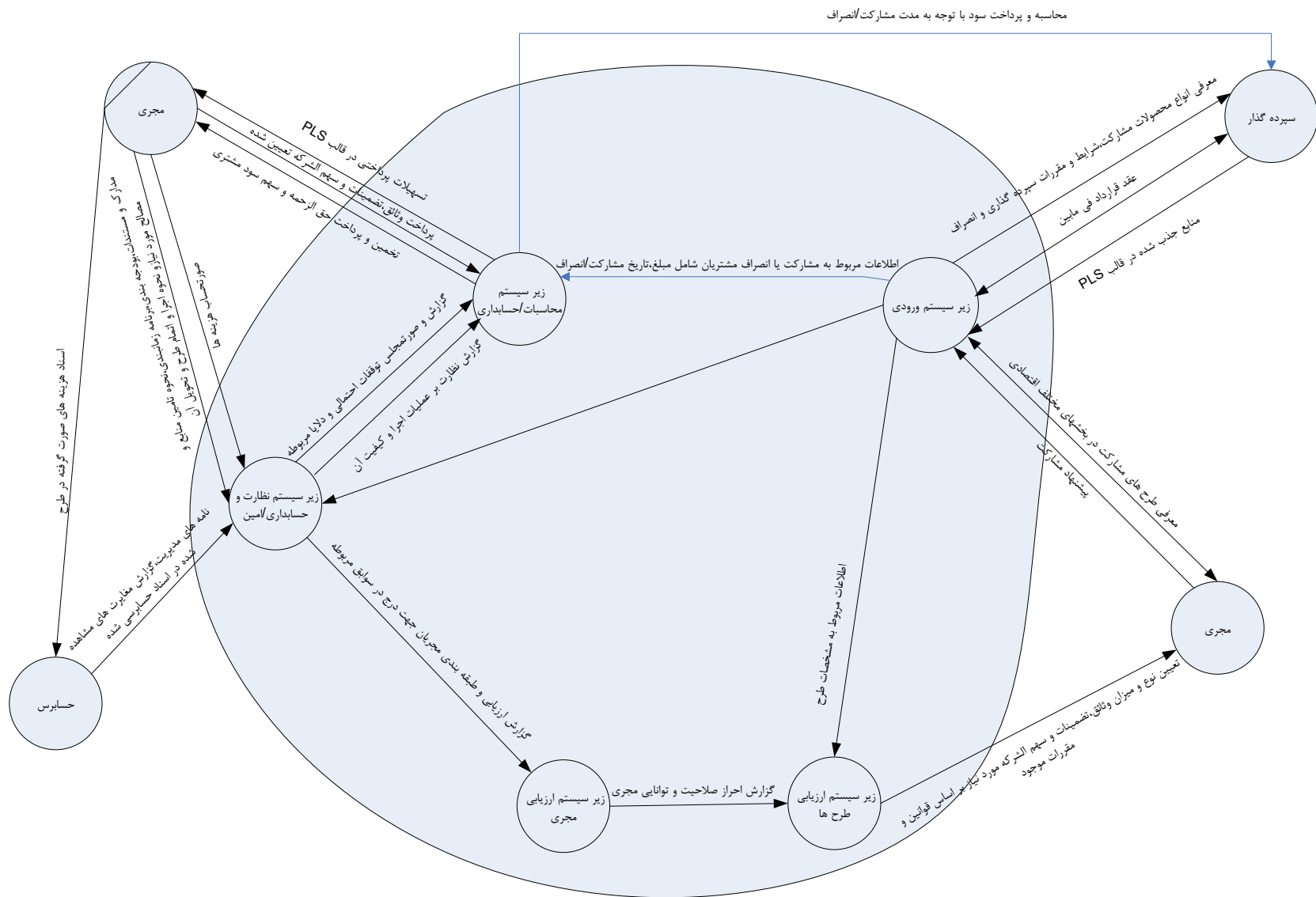
مجری نیز با مراجعه به شعب طرح مشارکت در سود و زیان پیشنهاد مشارکت در اجرای طرح را به بانک ارائه می‌نماید. سپس ضمن اطلاع‌رسانی به مشتری در خصوص شرایط و مقررات مشارکت از طریق پورتال اطلاع‌رسانی بازار ثانویه گواهی مشارکت یا باجه اطلاع‌رسانی در شعب مجری طرح مشارکت در سود و زیان، وجه مربوط به ارائه پیشنهاد از مشتری اخذ و اطلاعات مربوط به طرح پیشنهادی شامل طرح نامه، توجیه اقتصادی، فنی و مالی طرح و ... و سایر اطلاعات مربوطه از مجری اخذ می‌گردد. واحد ارزیابی مجریان بر اساس سوابق مجری (در صورت وجود) و نیز بر اساس دستورالعمل‌های مربوطه اقدام به ارزیابی مجری نموده و در صورت احراز توانایی فنی و اهلیت مجری گزارش مربوطه را به واحد ارزیابی طرح ارسال می‌نماید. در صورت مثبت بودن ارزیابی طرح واحد ارزیابی طرح بر اساس دستورالعمل‌های مربوطه اقدام به تعیین نوع و میزان وثائق، تضمینات و سهم الشرکه مربوطه نموده و مراتب به اطلاع مجری رسانیده می‌شود. پس از انعقاد قرارداد منابع درخواستی و مصوب در قالب قرارداد مشارکت در اختیار مجری قرار خواهد گرفت. و کلیه مدارک و مستندات طبق دستورالعمل مربوطه شامل بودجه بندی، برنامه زمان بندی، منابع مورد نیاز و نحوه مصرف منابع، نحوه اجرای طرح، فازبندی، نحوه کنترل کیفیت، نحوه گزارش دهی و چگونگی اتمام و تحویل طرح می‌بایست توسط مجری به امین طرح تحویل گردد.

گزارشهای نظارت بر اجرای طرح و کیفیت کار مجری می‌بایست در مقاطع زمانی از پیش تعیین شده در اختیار واحد حسابداری/ممیزی بانک قرار گیرد. بدیهی است گزارشهای امین طرح ملاک پرداخت‌های بعدی بانک به مجری قرار خواهد گرفت. در پایان طرح و طبق دستورالعمل‌ها و فرمول‌های مربوطه میزان سود و زیان طرح و کارمزد سهم بانک توسط نرم افزار واحد حسابداری/ممیزی محاسبه خواهد گردید. سهم مجری و سپرده‌گذار تعیین و به حسابهای مربوطه واریز خواهد گردید. در صورت وجود گزارش یا صورت‌مجلس توقف توسط امین، میزان تاخیر و ضرر ناشی از تاخیر طبق دستورالعمل مربوطه تعیین و محاسبه می‌گردد.

گواهی مشارکت/پذیره بانکداری مشارکت در سود و زیان PLS، قابل انتقال به غیر بوده و سپرده‌گذاران می‌توانند این گواهی را بدون فسخ عقد مربوطه و بدون تحمل جریمه در بازار ثانویه (بازاری که اوراق بهادار پس از عرضه اولیه در آن مورد داد و ستد قرار می‌گیرد) معامله و حقوق خود را صلح نمایند. در این حالت رابطه عامل و جاعل بین بانک و خریداران بعدی گواهی مشارکت/پذیره همچنان باقی خواهد ماند. بانک می‌تواند اقدام به خرید یا فروش گواهی مشارکت/پذیره بنماید. در این ارتباط باید بانک به طرق مختلف اطلاع‌رسانی و با ظهنویسی چاپی در پشت برگه‌های گواهی مشارکت/پذیره عدم الزام بانک به بازخرید گواهی‌های مشارکت/پذیره را به اطلاع خریداران گواهی می‌رساند. بانک از فعالیت موازی بازارگردانان و بورس اوراق بهادار در ارتباط با معاملات

گواهی مشارکت/پذیره استقبال می‌نماید. بازارگردان بانک کارگزار یا معامله‌گری است که از طرف بانک مأمور می‌گردد تا با رعایت نکات و ضوابط مالی اقدام به داد و ستد گواهی مشارکت/پذیره به قیمت بازار آزاد بنماید. بازارگردان یا بازارگردان‌ها می‌توانند جهت پوشش تمام یا بخشی از ریسک گواهی‌های مشارکت/پذیره اقدام به بیمه گواهی مشارکت/پذیره نمایند. عملیات مربوط به این بیمه تابع دستورالعمل و ضوابط خاص برای گواهی مشارکت و گواهی پذیره می‌باشد. عملیات خرید و فروش هم در بانه صندوق شعبه PLS و هم در اینترنت قابل انجام است و خرید و فروش‌ها باید از یکی از این دو طریق در پایگاه‌های اطلاعاتی بانک ثبت گردد. نمودار زیر بر اساس روش Structured System Analysis and Design Method تهیه شده است، SSADM به عنوان روشی استاندارد برای توسعه سیستم‌های اطلاعاتی پروژه‌های دولتی کشور انگلستان مورد استفاده می‌باشد. این روش، فرایند توسعه سیستم را با نگرش کل به جزء پیش می‌برد.





نمودار جریان عملیات و ارتباطات در بانکداری مشارکت در سود و زیان با در نظر گرفتن محدوده سیستم





## طرح سامانه اینترنتی بازار ثانویه معاملات گواهی مشارکت / پذیره

گواهی مشارکت/ پذیره بانکداری مشارکت در سود و زیان (PLS)، قابل انتقال به غیر بوده و سپرده‌گذاران می‌توانند این گواهی را بدون فسخ عقد مربوطه و بدون تحمل جریمه در بازار ثانویه (بازاری که اوراق بهادار پس از عرضه اولیه در آن مورد داد و ستد قرار می‌گیرد) معامله و حقوق خود را صلح نمایند. در این حالت رابطه عامل و جاعل بین بانک و خریداران بعدی گواهی مشارکت/ پذیره همچنان باقی خواهد ماند.

### اجزای اصلی سامانه اینترنتی "بازار ثانویه معاملات گواهی مشارکت"

<ul style="list-style-type: none"><li>اطلاعات مربوط به طرح های مشارکت مرتبط با محصولات نوع اول و دوم و آخرین وضعیت آنها.</li><li>صورت وضعیت مالی شعب مجری طرح مشارکت در سود و زیان مرتبط با محصول نوع سوم.</li><li>معرفی سیستم مشارکت در سود و زیان و سایر اطلاعات شامل معرفی سامانه اینترنتی و نحوه کار با آن.</li></ul>	<b>پورتال اطلاع رسانی</b>
<ul style="list-style-type: none"><li>ثبت نام و اخذ نام و کد کاربری از سامانه اینترنتی</li></ul>	<b>ثبت نام و عضویت</b>
<ul style="list-style-type: none"><li>ارائه پیشنهاد خرید/فروش گواهی مشارکت به فروشندهگان/خریداران</li><li>انجام معامله بر اساس بالاترین پیشنهاد دریافتی در مهلت مقرر</li><li>ثبت سیستمی معامله</li><li>برداشت و انتقال وجوه از حساب خریدار به حساب فروشنده و انتقال مالکیت گواهی به خریدار جدید</li></ul>	<b>پیشنهاد خرید/فروش</b>
<ul style="list-style-type: none"><li>ثبت معاملات گواهی مشارکت خارج از فرایند خرید/فروش (توافقی)</li><li>امکان استعلام از آخرین وضعیت مالکیت گواهی های مشارکت</li><li>امکان چاپ گواهی های مشارکت</li></ul>	<b>ثبت و استعلام</b>

➤ **پورتال اطلاع رسانی**<sup>9</sup>: در این بخش اطلاعات مربوط به وضعیت خرید و فروش گواهی‌های مشارکت مرتبط محصولات نوع اول و دوم (محصولات مرتبط با طرح خاص و طرح‌های خاص) ارائه می‌گردد. اطلاعات شامل آخرین قیمت و تعداد گواهی‌های معامله شده و ... می‌باشد. در این بخش اطلاعات مربوط به وضعیت شعب مجری طرح مشارکت در سود و زیان شامل ترازنامه، صورتحساب سود و زیان و سایر صورتهای مالی شعبه جهت اطلاع مشتریان ارائه می‌گردد. در این بخش راهنمای نحوه کار با سامانه، معرفی سامانه اینترنتی بازار ثانویه، بخش‌های تشکیل دهنده سامانه و چگونگی عضویت

<sup>9</sup> A web portal is a site that provides a single function via a web page or site. Web portals often function as a point of access to information on the internet. Portals present information from diverse sources in a unified way. Also Portals provide a way for enterprises to provide a consistent look and feel with access control and procedures for multiple applications, which otherwise would have been different entities altogether. An example of a web portal is Yahoo!  
[http://en.wikipedia.org/wiki/Web\\_portal](http://en.wikipedia.org/wiki/Web_portal)

و ورود به سامانه تشریح گردیده است. لازم به توضیح است بخش پورتال نقش واحد اطلاع رسانی در شعب مجری طرح مشارکت در سود و زیان را بر عهده خواهد داشت و مطالب این بخش دارای تنوع و گستردگی خواهد بود و می‌بایست به گونه‌ای طراحی شود که پاسخگوی بخش اعظم سوالات مشتریان در خصوص سیستم مشارکت در سود و زیان باشد.

➤ **ثابت نام و عضویت:** به منظور ورود و استفاده از خدمات سامانه مذکور، کلیه مشتریان می‌بایست ضمن مراجعه به شعب مجری طرح مشارکت در سود و زیان نسبت به تکمیل فرم درخواست استفاده از خدمات این سامانه اقدام نمایند. در این مرحله مشتریان بر اساس نوع خدمت مورد نظر نسبت به تکمیل فرم اقدام می‌نمایند. مشتریانی که درخواست استفاده از خدمات خرید یا فروش به صورت توأم را در سامانه داشته باشند، می‌بایست ضمن تأیید و امضاء (الکترونیکی) شرایط و مقررات خرید و فروش الکترونیکی گواهی‌های مشارکت/پذیره، نسبت به افتتاح حساب سپرده به میزان خرید مورد نظر بعلاوه کارمزد متعلقه آن اقدام نمایند. برای مشتریان خارج از کشور فرایند مربوط به احراز هویت و دریافت مدارک جهت افتتاح حساب برای مشتری از طریق دفاتر یا نمایندگی‌های بانک مجری طرح (PLS) در کشور مربوطه میسر خواهد بود.

➤ **پیشنهاد خرید/فروش:** این بخش مختص به ارائه پیشنهاد خرید/فروش گواهی مشارکت/پذیره می‌باشد، مشتری جهت ارائه پیشنهاد خرید می‌بایست نام و کد کاربری خود را وارد نموده و پس از تأیید فرم شرایط و مقررات خرید و فروش گواهی مشارکت/پذیره و کارمزد متعلقه آن اجازه ورود به این بخش را خواهد داشت. پس از ورود به این بخش مشتری می‌تواند آخرین وضعیت گواهی‌های در معرض فروش و اطلاعات مربوط به این گواهی‌ها شامل نوع محصول مرتبط با آنها و نیز آخرین قیمت پیشنهادی را مشاهده نماید. در صورت تمایل مشتری به خرید هر یک از گواهی‌ها می‌تواند گواهی مورد نظر خود را خریداری نماید. بخش انتخاب محصول با ارائه پیشنهاد جدید از سوی مشتری توسط نرم افزار سامانه به روز رسانی خواهد شد. مشتری جهت ارائه پیشنهاد فروش نیز مطابق فرایند فوق الذکر می‌بایست نام و کد کاربری خود را وارد نموده و ضمن تأیید شرایط و مقررات خرید و فروش الکترونیکی گواهی‌های مشارکت/پذیره مجوز ورود به بخش فروش را پیدا کند. سپس اقدام به تکمیل فرم مشخصات گواهی‌های پیشنهادی برای فروش نموده و در نهایت گواهی‌های خود را در معرض فروش قرار دهد.

➤ **ارتباط فروشنده و خریدار گواهی مشارکت/پذیره:** پس از انقضای مهلت فروش، نرم افزار سامانه امکان ارائه پیشنهاد برای خرید گواهی مورد نظر را Disable نموده و بالاترین قیمت پیشنهادی را بعنوان قیمت فروش گواهی در نظر گرفته و مشتری پیشنهاد دهنده را بعنوان خریدار نهایی گواهی شناسایی خواهد نمود. سپس قیمت کل گواهی‌ها بعلاوه کارمزد متعلقه به آن محاسبه شده به صورت سیستمی از حساب خریدار برداشت شده و به حساب معرفی شده از سوی فروشنده به صورت سیستمی واریز می‌گردد. کارمزد بانک در یک سر فصل مشخص نگهداری خواهد شد. پس نقل و انتقال وجوه، نرم افزار سامانه، مالکیت گواهی‌های مشارکت معامله شده را به صورت سیستمی به فرد خریدار منتقل نموده و صورت حساب معامله صورت گرفته را تهیه و به فروشنده و خریدار ارسال خواهد نمود. پس از این عملیات، بخش انتخاب محصول با توجه به معامله صورت گرفته به روزرسانی خواهد شد.

➤ **ثابت و استعلام:** در صورتی که خریدار و فروشنده تمایلی به انجام معامله گواهی‌های مشارکت خود در بخش خرید/فروش سامانه اینترنتی را نداشته باشند و به صورت توافقی اقدام به خرید و فروش گواهی‌های خود نمایند، به منظور ثبت نقل و انتقال مالکیت گواهی‌های معامله شده می‌بایست از بخش ثبت در سامانه استفاده نمایند. پس از ثبت مشخصات انتقال گیرنده و انتقال دهنده در فرم مربوطه و تأیید آن، مالکیت گواهی‌ها به صورت سیستمی به شخص انتقال گیرنده منتقل شده و تغییرات در بانک اطلاعات مشتریان سیستم مشارکت در سود و زیان و پایگاه داده سامانه بازار ثانویه اعمال و بروز رسانی خواهد شد.

➤ **تسویه حساب با دارندگان گواهی مشارکت:** پس از پایان مرحله ساخت طرح‌های پایان پذیر و فروش طرح و تعیین سود و زیان آن، میزان سود یا زیان متعلقه به هر یک از سپرده گذاران بر اساس میزان سهم شرکت (میزان سپرده) و طول زمان مشارکت و سایر موارد مرتبط محاسبه و تعیین می‌گردد. در نهایت سود محاسبه شده به حساب معرفی شده از سوی آخرین دارنده گواهی که مشخصات او بعنوان مالک گواهی در سیستم بازار ثانویه ثبت شده است، واریز گردیده و مراتب از طریق

ارسال صورت حساب، به مشتری اطلاع رسانی میگردد. در خصوص طرحهای مشمول زیان، زیان متعلقه به هر سپرده گذار محاسبه و از مبلغ اسمی گواهی مشارکت کسر و مابقی به حساب معرفی شده از سوی آخرین دارنده گواهی که مشخصات او بعنوان مالک گواهی در سیستم بازار ثانویه ثبت شده است، واریز میگردد و مراتب از طریق ارسال صورت حساب، به مشتری اطلاع رسانی می‌گردد. موضوع تسویه حساب طرح‌ها از چندین روز پیش از شروع عملیات تسویه حساب از طریق پورتال اطلاع رسانی سیستم بازار ثانویه و سایر رسانه‌ها به مشتریان اطلاع رسانی خواهد شد. بدیهی است پس از شروع عملیات تسویه حساب، امکان معامله گواهی‌های مشارکت طرح مربوطه در سیستم بازار ثانویه Disable شده و تا تعیین وضعیت نهایی طرح از لحاظ سود یا زیان امکان معامله گواهی‌های مربوطه در سیستم میسر نخواهد بود.

## تشریح جریان داده‌های نظام بانکداری مشارکت در سود و زیان

### عملیات سپرده‌گذار

سپرده‌گذار از طریق مراجعه به پورتال اطلاع رسانی سامانه اینترنتی بازار ثانویه گواهی‌های مشارکت/پذیره یا پس از مراجعه به یکی از شعب مجری طرح مشارکت در سود و زیان و مشاوره با کارشناس مربوطه در بانه اطلاع رسانی با انواع محصولات مشارکت، شرایط و مقررات سپرده‌گذاری و انصراف آشنایی کامل پیدا نموده و یکی از محصولات سه گانه مشارکت زیر را انتخاب می‌نماید:

۱- خدمت/محصول بانکی: مشارکت در سود و زیان طرح خاص

۲- خدمت/محصول بانکی: مشارکت در سود و زیان بسته طرح‌ها

۳- خدمت/محصول بانکی: مشارکت در سود و زیان شعبه مجری

بدیهی است پس از انتخاب محصول فرم‌های مربوطه جهت تکمیل در اختیار مشتری قرار خواهد گرفت، سپس مدارک و اطلاعات مربوطه به همراه اطلاعات فرم‌های تکمیل شده در بانه ورود اطلاعات به صورت موقت وارد سیستم رایانه ای شده و مشتری به بانه صندوق هدایت میشود. بانه صندوق پس از دریافت وجوه مربوطه و پس از بازیابی اطلاعات ثبت موقت شده اقدام به تایید و ثبت نهایی اطلاعات می‌نماید. پس از ثبت نهایی اطلاعات و ارسال آن به مرکز کد شناسایی مشتری با توجه به نوع محصول انتخابی ایجاد می‌گردد. این کد شناسایی در رسید چاپی صندوق درج گردیده و در اختیار مشتری قرار می‌گیرد. رکورد مربوط به کد شناسایی مشتری و سایر اطلاعات مربوط به این رکورد منجمله شماره حساب، میزان سپرده شخص، اطلاعات شناسنامه ای سپرده‌گذار و ... در پایگاه داده سیستم مشارکت در سود و زیان و سیستم یکپارچه بانک (سیبا) به صورت همزمان ثبت و نگهداری خواهد گردید.

پس از دریافت وجه و افتتاح حساب، مشتری به بانه انعقاد قرارداد هدایت شده و پس از بازیابی اطلاعات مربوط به کد شناسایی مشتری فرم‌های قرارداد و استفاده از خدمات سامانه اینترنتی بازار ثانویه گواهی مشارکت/پذیره در اختیار مشتری قرار می‌گیرد. سپرده‌گذار پس از مطالعه قرارداد اقدام به تایید و امضای آن می‌نماید. یک نسخه از قرارداد منعقد در اختیار مشتری قرار گرفته و نسخه دیگر آن در سوابق مشتری نگهداری خواهد گردید. ضمناً اطلاعات مربوط به قرارداد شامل شماره انتظامی قرارداد در بانک اطلاعات مشتریان سیستم مشارکت در سود و زیان ثبت و ذخیره می‌گردد.

پس از انعقاد قرارداد و ثبت آن، سیستم به صورت خودکار اقدام به صدور گواهی مشارکت/پذیره با مشخصات سپرده‌گذار و بر اساس نوع محصول انتخابی مشتری می‌نماید. در صورت تمایل مشتری به داشتن نسخه چاپی گواهی مشارکت/پذیره، بانه صدور گواهی مشارکت/پذیره از طریق ورود کد شناسایی مشتری می‌تواند گواهی مربوطه را مشاهده و اقدام به صدور دستور چاپ نماید. بدیهی است شماره سریال اختصاصی به گواهی به همراه سایر اطلاعات مربوط به سپرده‌گذاری مشتری در گواهی چاپ شده درج خواهد گردید.

در پایان دوره مشارکت (در رابطه با دو محصول مشارکت در طرحهای منفرد یا مجموعه‌ای از طرحها) یا انتهای سال (در رابطه با محصول مشارکت در سود و زیان شعبه) باجه حسابداری/ ممیزی پس از دریافت اطلاعات مربوط به نحوه محاسبه سود و زیان طرح یا شعبه اقدام به محاسبه و پرداخت سود با توجه به مدت مشارکت و نوع محصول انتخابی مشتری می‌نماید. توضیح اینکه فرمولها و روشهای محاسبه سود و زیان به صورت خودکار در نرم‌افزار باجه حسابداری/ممیزی وارد شده و نیازی به ورود مجدد اطلاعات نمی‌باشد. همچنین در صورت تمایل مشتری امکان واریز سود به صورت خودکار و از طریق معرفی حساب مشتری به بانک میسر خواهد بود. بدیهی است کارمزد بانک طبق مقررات و قرارداد فی مابین از سپرده‌گذار کسر و به حساب بانک منظور خواهد گردید.

## عملیات مجری

در صورت تمایل مشتری به اجرای طرح با بانک به صورت مشارکتی، با مراجعه به شعب مجری طرح مشارکت در سود و زیان پیشنهاد مشارکت در اجرای طرح را به بانک ارائه می‌نماید. سپس ضمن اطلاع رسانی به مشتری در خصوص شرایط و مقررات مشارکت از طریق پورتال اطلاع رسانی بازار ثانویه گواهی مشارکت/پذیره یا باجه اطلاع رسانی در شعب مجری طرح مشارکت در سود و زیان، وجه مربوط به ارائه پیشنهاد مبنی بر ارزیابی مقدماتی طرح (مطابق دستورالعمل مربوطه) از مشتری اخذ و اطلاعات مربوط به طرح پیشنهادی مطابق دستورالعمل مربوطه شامل گزارش توجیهی، مدارک ثبتی، مجوزهای فعالیت و ... و سایر اطلاعات مربوطه از مجری اخذ می‌گردد.

طرح‌های پیشنهادی به‌مراه مشخصات مجریان آنها و سایر اطلاعات مربوطه در فایل طرح‌های پیشنهادی نگهداری شده و یک نسخه از آن به واحد ارزیابی مجریان و طرح‌ها ارسال می‌گردد.

واحد ارزیابی به منظور ارزیابی مجریان بر اساس سوابق مجری (در صورت وجود) و نیز بر اساس دستورالعمل‌های مربوطه اقدام به ارزیابی مجری نموده و در صورت احراز توانایی فنی و اهلیت مجری گزارش مربوطه را جهت ارزیابی طرح ارائه می‌نماید. واحد ارزیابی به منظور ارزیابی طرح بر اساس دستورالعمل‌های مربوطه، بانک اطلاعات نظیر فهرست بهای سازمان مدیریت و برنامه ریزی، نرم افزارهای موجود و سوابق اجرای طرح توسط مجریان دیگر اقدام می‌نماید. در صورت مثبت بودن ارزیابی طرح واحد ارزیابی طرح بر اساس دستورالعمل‌های مربوطه اقدام به تعیین نوع و میزان وثائق، تضمینات و سهم شرکت مربوطه نموده و مراتب به اطلاع مجری رسانیده می‌شود. بدیهی است کارمزد مربوط به ارزیابی و رتبه بندی طرح طبق دستورالعمل‌های مربوطه از مجری اخذ و به حساب بانک واریز می‌گردد.

باجه حسابداری/ممیزی بر اساس گزارش واحد ارزیابی طرح اقدام به تعیین ارزش تضمینات و وثائق ارائه شده از سوی مجری می‌نماید. وجوه نقدی مربوط به سهم شرکت (آورده مجری) پس از تعدیل طبق قرارداد منعقد شده از طریق باجه صندوق از مشتری اخذ می‌گردد.

اطلاعات مربوط به میزان آورده نقدی و شماره انتظامی تضمینات و وثائق غیرنقدی مجری در بانک اطلاعات مشتریان سیستم مشارکت در سود و زیان بر اساس کد شناسایی اختصاص یافته به مجری توسط واحد حسابداری / ممیزی ثبت می‌گردد. توضیح اینکه کد شناسایی مجری در ابتدای امر و پس از دریافت وجه مربوط به ارائه پیشنهاد به مجری اختصاص خواهد یافت و در ادامه مراحل مشارکت، مجری با همین کد، شناسایی خواهد شد.

باجه انعقاد قرارداد بر اساس نوع مشارکت و طرح مربوطه اقدام به انعقاد قرارداد با مجری نموده و در صورت نیاز مدارک و مستندات دیگری را از مشتری اخذ و پرونده مجری را تکمیل می‌نماید. یک نسخه از قرارداد منعقد شده در اختیار مجری قرار گرفته و نسخه دیگر آن در پرونده مجری نگهداری می‌شود. بدیهی است کلیه اطلاعات مربوط به قرارداد منجمله شماره انتظامی آن در بانک اطلاعات مشتریان سیستم مشارکت در سود و زیان ثبت می‌گردد.

پس از انعقاد قرارداد منابع درخواستی و مصوب در قالب عقد مشارکت و بر اساس قرارداد منعقد شده و در زمانهای تعیین شده در

اختیار مجری قرار خواهد گرفت. اطلاعات مربوطه در بانک اطلاعات سیستم و فایل اطلاعاتی مجری درج خواهد گردید. کپی رکوردهای اطلاعات مجری به انضمام کپی کلیه مدارک و مستندات موجود در پرونده مجری در اختیار امین مورد توافق در قرارداد بانک با مجری قرار می‌گیرد.

کلیه مدارک و مستندات طبق دستورالعمل مربوطه شامل بودجه بندی، برنامه زمان بندی، منابع مورد نیاز و نحوه مصرف منابع، نحوه اجرای طرح، فازبندی، نحوه کنترل کیفیت، نحوه گزارش دهی و چگونگی اتمام و تحویل طرح می‌بایست توسط مجری به امین طرح تحویل گردد.

کلیه مدارک و اسناد مربوط به هزینه‌های صورت گرفته در فرایند اجرای طرح و نامه‌های مدیریت شامل مغایرت‌های مشاهده شده در فرایند حسابرسی طرح می‌بایست در اختیار امین طرح قرار گیرد.

گزارشهای نظارت بر اجرای طرح و کیفیت کار مجری می‌بایست در مقاطع زمانی از پیش تعیین شده در اختیار واحد حسابداری / ممیزی بانک قرار گیرد. بدیهی است گزارشهای امین طرح<sup>۱</sup> ملاک پرداخت‌های بعدی بانک به مجری قرار خواهد گرفت. توضیح اینکه کلیه توقفات احتمالی در اجرای طرح و دلایل بروز آن می‌بایست در قالب گزارش و صورتجلسه توقفات طرح توسط امین طرح تهیه شده باشد و به تایید واحد مربوطه رسیده باشد، در غیر این صورت هیچ موردی از سوی بانک قابل پذیرش نمی‌باشد.

در پایان طرح و طبق دستورالعمل‌ها و فرمول‌های مربوطه میزان سود و زیان طرح و کارمزد سهم بانک توسط نرم افزار واحد حسابداری / ممیزی محاسبه خواهد گردید. سهم مجری و سپرده‌گذار تعیین و به حسابهای مربوطه واریز خواهد گردید. در صورت وجود گزارش یا صورتجلسه توقف توسط امین، میزان تاخیر و ضرر ناشی از تاخیر طبق دستورالعمل مربوطه تعیین و محاسبه می‌گردد. ضمناً تاخیرهای ناشی از موارد فورس ماژور نیز طبق دستورالعمل مربوطه تعیین و مورد ارزیابی قرار خواهد گرفت. بدیهی است در صورت عدم رضایت مجری از گزارش‌های امین طرح، حل و فصل موضوع طبق دستورالعمل از طریق حکمیت صورت خواهد پذیرفت.

## تشریح عملیات سامانه اینترنتی «بازار ثانویه گواهی مشارکت/پذیره»

### اجزای اصلی این سامانه به شرح ذیل می‌باشد:

۱- پورتال اطلاع رسانی: در این بخش اطلاعات مربوط به وضعیت خرید و فروش گواهی‌های مشارکت/پذیره مرتبط محصولات نوع اول و دوم (محصولات مرتبط با طرح خاص و طرح‌های خاص) ارائه می‌گردد. اطلاعات شامل آخرین قیمت و تعداد گواهی‌های معامله شده و ... می‌باشد.

همچنین در این بخش اطلاعات مربوط به وضعیت شعب مجری طرح مشارکت در سود و زیان جهت اطلاع مشتریان ارائه می‌گردد.

اطلاعات شامل ترازنامه، صورتحساب سود و زیان و سایر صورتهای مالی شعبه می‌باشد.

در بخش پورتال اطلاع رسانی راهنمای نحوه کار با سامانه، معرفی سامانه اینترنتی بازار ثانویه، بخش‌های تشکیل دهنده سامانه و چگونگی عضویت و ورود به سامانه تشریح گردیده است. همچنین جهت آشنایی مشتریان با مشارکت در سود و زیان و محصولات مرتبط با آن شرح خلاصه‌ای از موارد فوق ارائه گردیده است.

لازم به توضیح است بخش پورتال نقش واحد اطلاع رسانی در شعب مجری طرح مشارکت در سود و زیان را بر عهده خواهد

---

<sup>۱</sup> جهت اطلاع بیشتر مراجعه شود به استاندارد (PMBOK (Project Management Body of Knowledge).

داشت و لذا مطالب این بخش دارای تنوع و گستردگی خواهد بود و می‌بایست به گونه‌ای طراحی شود که پاسخگوی بخش اعظم سوالات مشتریان در خصوص سیستم مشارکت در سود و زیان باشد.

**۲- ثبت نام و عضویت:** به منظور ورود و استفاده از خدمات سامانه مذکور، کلیه مشتریان می‌بایست ضمن مراجعه به شعب مجری طرح مشارکت در سود و زیان نسبت به تکمیل فرم درخواست استفاده از خدمات این سامانه اقدام نمایند. در این مرحله مشتریان بر اساس نوع خدمت مورد نظر (فروش یا خرید یا هر دو) نسبت به تکمیل فرم اقدام می‌نمایند. توضیح اینکه مشتریانی که درخواست استفاده از خدمات خرید یا فروش به صورت توأم را در سامانه داشته باشند، می‌بایست ضمن تأیید و امضای (الکترونیکی) شرایط و مقررات خرید و فروش الکترونیکی گواهی‌های مشارکت/پذیره، نسبت به افتتاح حساب سپرده به میزان خرید مورد نظر بعلاوه کارمزد متعلقه آن اقدام نمایند.

مشتریان پس از تکمیل فرم و افتتاح حساب در شعبه و ورود اطلاعات آنها در سیستم رایانه کد شناسایی منحصر بفردی را دریافت خواهند نمود که این کد جهت شناسایی آنها در سامانه مذکور مورد استفاده قرار خواهد گرفت. بنابر این مشتریان پس از ورود به سایت اینترنتی بازار ثانویه گواهی مشارکت/پذیره بانک ملی ایران، وارد بخش ثبت نام و عضویت شده و کد شناسایی فوق الذکر و آدرس پست الکترونیکی خود را در این بخش وارد می‌نمایند. سپس نام و کد کاربری اختصاصی به مشتری به آدرس پست الکترونیکی مشتری ارسال خواهد گردید.

**۳- پیشنهاد خرید/فروش:** این بخش مختص به ارائه پیشنهاد خرید/فروش گواهی مشارکت/پذیره می‌باشد، مشتری جهت ارائه پیشنهاد خرید می‌بایست نام و کد کاربری خود را وارد نموده و پس از تأیید فرم شرایط و مقررات خرید و فروش گواهی مشارکت/پذیره و کارمزد متعلقه آن اجازه ورود به این بخش را خواهد داشت. پس از ورود با این بخش مشتری می‌تواند آخرین وضعیت گواهی‌های در معرض فروش و اطلاعات مربوط به این گواهی‌ها شامل نوع محصول مرتبط با آنها و نیز آخرین قیمت پیشنهادی را مشاهده نماید. در صورت تمایل مشتری به خرید هر یک از گواهی‌ها می‌تواند پس از ورود به سامانه در بخش خرید بر روی گواهی مورد نظر کلیک نموده و آن را وارد سبد خرید خود نماید. پس از انتخاب گواهی، مشتری ملزم به ارائه پیشنهاد قیمت جدید می‌باشد، قیمت پیشنهادی مشتری می‌بایست از آخرین قیمت مشاهده شده بالاتر بوده تا در لیست پیشنهادات ثبت گردد. لازم به توضیح می‌باشد که سامانه اینترنتی بازار ثانویه به منظور ایجاد انگیزه بیشتر در مشتریان جهت خرید از این سامانه و برانگیختن حس رقابت در بین آنها، امکان اطلاع رسانی از آخرین وضعیت پیشنهادات ارائه شده (شامل بالاترین قیمت و بالاترین تعداد خرید پیشنهادی) در رابطه با گواهی‌های مشارکت هر یک از طرح‌های در معرض فروش را از طریق پست الکترونیکی برای کلیه اعضا سامانه اینترنتی فراهم آورده است. بدیهی است میزان کل خرید مشتری بعلاوه کارمزد متعلقه بر اساس قیمت پیشنهادی او نباید از میزان موجودی حساب او بیشتر باشد. در صورت کسر موجودی پیغام حذف یک یا چند خرید از سبد کالا به مشتری نمایش داده خواهد شد.

پس از تأیید و ارسال پیشنهاد از سوی مشتری یک نسخه از پیشنهاد ارسالی در Outbox مشتری باقی خواهد ماند. لازم به توضیح می‌باشد که حساب مشتری به میزان کل خرید انجام شده بعلاوه کارمزد متعلقه آن تا زمانی که مشتری در الویت خرید قرار داشته باشد مسدود خواهد ماند. بخش انتخاب محصول با ارائه این پیشنهاد جدید از سوی مشتری توسط نرم افزار سامانه به روز رسانی خواهد شد.

بدیهی است موضوع مسدود شدن و رفع مسدودی حساب مشتری در صورت حساب مشتری درج گردیده و به Inbox او نیز ارسال خواهد شد.

مشتری جهت ارائه پیشنهاد فروش نیز مطابق فرایند فوق الذکر می‌بایست نام و کد کاربری خود را وارد نموده و ضمن تأیید شرایط و مقررات خرید و فروش الکترونیکی گواهی‌های مشارکت/پذیره مجوز ورود به بخش فروش را پیدا کند. سپس اقدام به

تکمیل فرم مشخصات گواهی‌های پیشنهادی برای فروش نماید. اطلاعات مورد نیاز شامل مشخص نمودن محدوده زمانی فروش (از پیش تعریف/مشخص) می‌باشد، در حالت از پیش تعریف سامانه مدت یک روز کاری از ساعت ۱۲ الی ۱۲ (نیمه شب) را به وقت تهران در نظر خواهد گرفت. در حالت مشخص مشتری امکان تعریف یک بازه زمانی جهت فروش گواهی‌های خود را تا سقف ۱۵ روز خواهد داشت.

ورود شماره سریال گواهی‌های مشارکت/پذیره در این بخش ضروری است. توضیح اینکه پس از ورود شماره سریال گواهی که یک عدد منحصر بفرد می‌باشد سایر اطلاعات مرتبط با گواهی شامل نوع محصول مرتبط با آن و ارزش اسمی آن و... نمایش داده خواهد شد.

در این مرحله سامانه نسبت به کنترل مالکیت شماره سریال گواهی‌ها با نام و کد کاربری ورودی توسط مشتری اقدام نموده و در صورت وجود مغایرت پیغام خطا به کاربر نمایش داده خواهد شد. بدیهی است کاربر امکان ادامه کار و فروش این گواهی را نخواهد داشت.

در صورت عدم پیغام خطا کاربر می‌بایست نسبت به تایید و ارسال پیشنهاد فروش اقدام نماید. یک نسخه از پیشنهاد ارسالی در Outbox مشتری باقی خواهد ماند. بخش انتخاب محصول با ارسال پیشنهاد جدید توسط نرم افزار سامانه به روز رسانی خواهد شد.

**۴- ارتباط فروشنده و خریدار گواهی مشارکت/پذیره :** پس از انقضای مهلت فروش (یک روز برای وضعیت پیش تعریف یا انقضای مهلت تعیین شده از سوی فروشنده در وضعیت مشخص) نرم افزار سامانه امکان ارائه پیشنهاد خرید جدید برای گواهی مورد نظر را Disable نموده و آخرین قیمت پیشنهادی را بعنوان قیمت فروش گواهی در نظر گرفته و مشتری پیشنهاد دهنده را بعنوان خریدار نهایی گواهی شناسایی خواهد نمود. سپس قیمت کل گواهی‌ها بعلاوه کارمزد متعلقه به آن که برابر ۰/۵ در هزار قیمت کل می‌باشد محاسبه شده و مبلغ مذکور که قبلاً مسدود گردیده به صورت سیستمی از حساب خریدار برداشت شده و به حساب معرفی شده از سوی فروشنده به صورت سیستمی واریز می‌گردد. توضیح اینکه قبل از واریز به میزان ۰/۵ در هزار از آن بعنوان کارمزد بانک کسر و مابقی به حساب فروشنده واریز می‌گردد. کارمزدهای دریافتی از خریدار و فروشنده (۰/۵ در هزار) بعنوان کارمزد بانک در یک سر فصل مشخص نگهداری خواهد شد.

پس نقل و انتقال وجوه، نرم افزار سامانه، مالکیت گواهی‌های مشارکت/پذیره معامله شده را به صورت سیستمی به فرد خریدار منتقل نموده و صورت حساب معامله صورت گرفته را تهیه و به Inbox فروشنده و خریدار ارسال خواهد نمود. پس از این عملیات، بخش انتخاب محصول با توجه به معامله صورت گرفته به روزرسانی خواهد شد.

**۵- ثبت و استعلام:** در صورتی که خریدار و فروشنده تمایلی به انجام معامله گواهی‌های مشارکت/پذیره خود در بخش خرید/فروش سامانه اینترنتی را نداشته باشند و به صورت توافقی اقدام به خرید و فروش گواهی‌های خود نمایند، به منظور ثبت نقل و انتقال مالکیت گواهی‌های معامله شده می‌بایست از بخش ثبت در سامانه استفاده نمایند.

در این حالت شخص انتقال دهنده می‌بایست نام و کد کاربری خود را در این بخش وارد نموده و پس از تایید و امضای شرایط و مقررات مربوط به نقل و انتقال الکترونیکی گواهی‌های مشارکت/پذیره و کارمزد متعلقه، مشخصات گواهی‌های خود را که شامل شماره سریال آن می‌باشد وارد نماید. بدیهی است به محض ورود شماره سریال سایر مشخصات آن نمایش داده شده و مالکیت آن با نام و کد شناسایی وارد شده به صورت سیستمی مطابقت داده می‌شود و در صورت وجود مغایرت، امکان ادامه عملیات انتقال مالکیت میسر نخواهد بود. سپس نام و کد کاربری شخص انتقال گیرنده وارد شده و سایر اطلاعات و مشخصات انتقال گیرنده به صورت سیستمی نمایش داده خواهد شد. در صورت صحیح بودن مشخصات شناسنامه‌ای شخص انتقال گیرنده، شخص انتقال دهنده اقدام به تایید و ارسال تراکنش می‌نماید. سپس کارمزد بانک به میزان ۰/۵ در هزار آخرین قیمت معامله شده و ثبت شده از این نوع گواهی‌ها در سامانه، محاسبه شده و از حساب هر دو طرف انتقال دهنده و انتقال گیرنده کسر و به صورت سیستمی به سر



فصل کارمزد بانک انتقال می‌یابد.

پس از انتقال وجه، مالکیت گواهی‌ها به صورت سیستمی به شخص انتقال گیرنده منتقل شده و تغییرات در بانک اطلاعات مشتریان سیستم مشارکت در سود و زیان و پایگاه داده سامانه بازار ثانویه گواهی‌های مشارکت/پذیره اعمال و بروز رسانی خواهد شد.

در صورت تمایل مشتری به داشتن نسخه چاپی از گواهی‌های مشارکت/پذیره خود می‌تواند با ورود نام و کد کاربری خود در بخش استعلام و نمایش آنها اقدام به چاپ هر یک از گواهی‌های مورد نظر نماید.

#### ۶- تسویه حساب با دارندگان گواهی مشارکت

پس از پایان مرحله ساخت طرح‌های پایان پذیر و فروش طرح و تعیین سود و زیان آن، میزان سود یا زیان متعلقه به هر یک از سپرده‌گذاران بر اساس میزان سهم شرکت (میزان سپرده) و طول زمان مشارکت و سایر موارد مرتبط محاسبه و تعیین می‌گردد. در نهایت سود محاسبه شده به حساب معرفی شده از سوی آخرین دارنده گواهی که مشخصات او بعنوان مالک گواهی در سیستم بازار ثانویه ثبت شده است، واریز گردیده و مراتب از طریق ارسال صورت حساب به مشتری، اطلاع رسانی می‌گردد. در خصوص طرح‌های مشمول زیان، زیان متعلقه به هر سپرده‌گذار محاسبه و از مبلغ اسمی گواهی مشارکت کسر و مابقی به حساب معرفی شده از سوی آخرین دارنده گواهی که مشخصات او بعنوان مالک گواهی در سیستم بازار ثانویه ثبت شده است، واریز می‌گردد و مراتب از طریق ارسال صورت حساب به مشتری، اطلاع رسانی می‌گردد.

موضوع تسویه حساب طرح‌ها از چندین روز پیش از شروع عملیات تسویه حساب از طریق اطلاع رسانی سیستم بازار ثانویه و سایر رسانه‌ها به مشتریان اطلاع رسانی خواهد شد. بدیهی است پس از شروع عملیات تسویه حساب، امکان معامله گواهی‌های مشارکت طرح مربوطه در سیستم بازار ثانویه Disable شده و تا تعیین وضعیت نهایی طرح از لحاظ سود یا زیان امکان معامله گواهی‌های مربوطه در سیستم میسر نخواهد بود. همچنین پس از واریز سود به حساب مشتریان و یا برداشت زیان احتمالی از حساب آنها کلیه سریال‌های مربوط به گواهی‌های مشارکت طرح تسویه حساب شده به صورت سیستماتیک از پایگاه داده سیستم مشارکت در سود و زیان (PLS) پاک شده و سایر جداول و بانکهای اطلاعاتی در سیستم بازار ثانویه و شعب مجری اصلاح و بروز رسانی می‌گردد. بدیهی است سریال کلیه گواهیهای مشارکت تسویه حساب شده نیز به صورت از پروفایل مالک گواهی، حذف خواهد شد.

توضیح در خصوص دارندگان گواهی پذیره، فرایند تسویه حساب صورت نگرفته و دارندگان گواهی پذیره مربوط به طرح‌های پایان ناپذیر تا زمان تبدیل گواهیها به سهام و ورود شرکت به بازار بورس اوراق بهادار امکان معامله گواهی‌های پذیره را در سیستم بازار ثانویه خواهند داشت. بدیهی است دارندگان گواهی پذیره بر اساس دستورالعملهای مربوطه به میزان مشارکت (میزان سپرده) و طول دوره مشارکت از سهام شرکت (طرح پایان ناپذیر) برخوردار خواهند شد.

#### توصیه‌های سیاستی

با عنایت به ماده ۳۳ برنامه چهارم<sup>۱۱</sup> توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۹ مبنی بر انجام مناقصه‌ها، ایجاد شبکه‌های اطلاع رسانی، انجام مزایده‌ها و مسابقه‌های خرید و فروش کالا و خدمات و عملیات مالی - اعتباری در محیط رایانه‌ای و شبکه اینترنت، زمینه ارائه محصولات و خدمات بانکی در محیط‌های مجازی و اینترنتی از لحاظ قانونی باز می‌باشد. از سوی دیگر تمایل روزافزون بانکهای خارجی به ارائه محصولات و خدمات بانکداری غیرربوبی فرصت مناسبی برای

<sup>۱۱</sup> بند "ط" ماده ۳۳ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

بانکداری اسلامی بویژه صنعت بانکداری ایران فراهم آورده است که با طراحی و ارائه محصولات و خدمات نوین مبتنی بر فن آوری اطلاعات ضمن معرفی هرچه بیشتر بانکداری اسلامی به جهان، موجب جذب و گرایش بیشتر مشتریان به سوی بانکداری غیرربوبی شود. این موضوع موجب توسعه و پیشرفت صنعت بانکداری گردیده و بازار مالی جدیدی را به صاحبان سرمایه در داخل کشور و حتی در سطح جهان معرفی خواهد نمود و باعث جذب سرمایه‌های خارجی برای طرح‌های عمرانی، تولیدی و صنعتی کشور خواهد گردید. چارچوب بازار ثانویه معاملات گواهی مشارکت/پذیره این امکان را به مشتریان گواهی مشارکت/پذیره طرح‌های مشارکت در سود و زیان می‌دهد که اوراق گواهی را با نرخ‌ی که بازار (بر اساس اطلاعات کسب شده از وضعیت پروژه‌های مربوطه) تعیین می‌نماید معامله نمایند. همچنین به علت ساز و کارهایی که در این طرح پیش‌بینی شده است امکان سو استفاده به حداقل می‌رسد. با برقراری امکان انجام معاملات گواهی مشارکت/پذیره در سامانه اینترنتی با این روش می‌توان کلیه طرح‌ها و پروژه‌های مشارکت مشابه را نه تنها در بانکهای داخلی بلکه به بانکهای خارجی نیز تسری داد.

## منابع و مآخذ

- بیژن بیدآباد، محمود الهیاری فرد. فناوری اطلاعات و ارتباطات در تحقق مکانیزم مشارکت در سود و زیان PLS، [https://www.bidabad.ir/doc/Pls\\_it-fa.pdf](https://www.bidabad.ir/doc/Pls_it-fa.pdf)
- بیژن بیدآباد، ساسان گل‌باز، ژینا آقابگی، مهستی نعیمی، آذرنگ امیراستوار، سعید صالحیان، سعید نفیسی زیده سرایی، علیرضا مهدیزاده چله بری، حجت الله قاسمی صیقل سرایی، بیژن حسین‌پور، سعید شیخانی، محمود الهیاری فرد، محمد صفایی‌پور، نادیا خلیلی ولانی. طرح تفصیلی بانکداری مشارکت در سود و زیان PLS، اداره تحقیقات و برنامه‌ریزی، بانک ملی ایران، ۱۳۸۷.
- <https://www.bidabad.ir/doc/detailed-pls.pdf>
- بیژن بیدآباد، محمود الهیاری فرد. سازوکار اجرایی بانکداری مشارکت در سود و زیان (PLS). <https://www.bidabad.ir/doc/PLS-Banking.pdf>
- ماهنامه بنکر "برترین فن آوری‌های بانکی در سال ۲۰۰۷"
- دستورالعمل اجرایی معاملات و تسهیلات اعتباری بانک ملی ایران (بخشنامه ۲۰ب)، ویرایش اسفند ۸۲.
- ویور، فیلیپ، روش تحلیل و طراحی ساخت یافته سیستم‌ها، مترجم شرکت همکاران سیستم- تهران، چاپ اول، نشر ویدا، سال ۱۳۷۹
- احمدپور مجتبی، آقارضایی میثم، گستره دانش مدیریت پروژه، چاپ اول- تهران، نشر ناقوس، سال ۱۳۸۳.
- قانون چهارم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
- A Guide to Project Management Body of Knowledge: PMBOK
- Structured System Analysis and Design Method
- Retail Banking Project Awards, the Banker, Published: 04 July 2007